

PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC ĐỌC HIỂU VĂN BẢN THÔNG TIN CHO HỌC SINH TRONG DẠY HỌC MÔN NGỮ VĂN TRUNG HỌC CƠ SỞ

Lê Thị Phụng¹

TÓM TẮT

Khái niệm văn bản thông tin chỉ mới xuất hiện trong chương trình giáo dục phổ thông môn Ngữ văn 2018, là loại văn bản hết sức phổ biến trong đời sống xã hội và có vị trí quan trọng trong nhà trường phổ thông được tổ chức dạy học ở cả 3 cấp học theo nguyên tắc đồng tâm và nâng cao. Trên cơ sở nghiên cứu khái niệm, đặc trưng của văn bản thông tin, nội dung dạy học và các yêu cầu cần đạt về đọc hiểu văn bản thông tin, các lý thuyết giáo dục hiện đại được vận dụng trong chương trình, sách giáo khoa Ngữ văn THCS 2018, bài viết đề xuất các nguyên tắc và biện pháp dạy học phát triển năng lực đọc hiểu văn bản thông tin cho học sinh THCS. Kết quả nghiên cứu của bài viết góp phần giải quyết những khó khăn, lúng túng của giáo viên và học sinh trong những năm đầu thực hiện chương trình, sách giáo khoa mới theo định hướng phát triển năng lực đọc hiểu văn bản thông tin cho học sinh, nâng cao chất lượng dạy học môn Ngữ văn trong nhà trường.

Từ khóa: Phát triển năng lực đọc hiểu, văn bản thông tin, dạy học môn Ngữ văn.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Khái niệm văn bản thông tin chỉ mới xuất hiện trong chương trình giáo dục phổ thông (GDPT) môn Ngữ văn 2018, là loại văn bản được sử dụng rộng rãi trong nhiều lĩnh vực và hết sức phổ biến trong đời sống xã hội, có vị trí quan trọng trong nhà trường. Văn bản thông tin được tổ chức dạy học từ lớp 1 đến lớp 12 theo nguyên tắc đồng tâm vòng tròn xoắn ốc tức là càng lên cao càng khó hơn. Nếu chương trình GDPT môn Ngữ văn năm 2002 lần đầu tiên đưa loại văn bản nhật dụng vào dạy học. Thì, chương trình GDPT môn Ngữ văn năm 2018 lần đầu tiên đưa văn bản thông tin vào dạy học trong đó văn bản nhật dụng là một bộ phận của loại văn bản thông tin. Cho đến nay còn khá ít công trình nghiên cứu về dạy học loại văn bản này khiến cho việc dạy học của giáo viên và học sinh trong những năm đầu thực hiện càng gặp nhiều khó khăn, lúng túng. Bài viết này tập trung nghiên cứu đề xuất một số nguyên tắc, biện pháp dạy học phát triển năng lực đọc hiểu văn bản thông tin cho học sinh Trung học cơ sở (THCS) đáp ứng yêu cầu đổi mới dạy học chương trình GDPT năm 2018 và triển khai chương trình, sách giáo khoa (SGK) môn Ngữ văn mới cấp THCS.

2. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Khái niệm văn bản thông tin

Hiện nay, trên thế giới và trong nước có nhiều cách hiểu và quan niệm khác nhau về văn bản thông tin [4; tr.26]. Theo chúng tôi, văn bản thông tin là loại văn bản sử dụng chủ

¹ Khoa Khoa học Xã hội, Trường Đại học Hồng Đức; Email: lethiphuongxh@hdu.edu.vn

yếu ngôn ngữ phi nghệ thuật được viết ra nhằm cung cấp cho người đọc thông tin chính xác, khách quan về tự nhiên, xã hội, con người. Văn bản thông tin thường kết hợp phương thức thuyết minh với các yếu tố miêu tả, biểu cảm, nghị luận để giải thích làm sáng tỏ và làm tăng tính hấp dẫn của thông tin. văn bản thông tin thường được trình bày dưới nhiều hình thức như văn bản thuyết minh, báo chí, tờ rơi quảng cáo, văn bản hành chính - công vụ, toa thuốc.

2.2. Đặc trưng của văn bản thông tin

Về thể loại: văn bản thông tin đa dạng về thể loại và rất thông dụng trong đời sống xã hội như báo cáo, toa thuốc, hướng dẫn sử dụng các sản phẩm gia dụng, bài thuyết trình, bài phát biểu, bài giới thiệu về một cuốn sách hay một bộ phim, hướng dẫn thực hiện một công việc, văn bản khoa học trong sách giáo khoa...

Về ngôn từ: văn bản thông tin sử dụng chủ yếu là ngôn ngữ đơn nghĩa, ít dùng các ẩn dụ, biểu tượng, ngôn ngữ mang sắc thái trung hòa về cảm xúc. Ở một số văn bản thông tin, người đọc có thể gặp những từ ngữ phức tạp là các thuật ngữ chuyên môn, ngôn ngữ có tính chính xác, cụ thể. Cùng với sử dụng ngôn từ, văn bản thông tin còn sử dụng các phương tiện giao tiếp phi ngôn ngữ để thể hiện nội dung thông tin như sơ đồ, biểu bảng, tranh ảnh, âm thanh, ký hiệu, số liệu.

Về thành phần thể thức và cách trình bày: văn bản thông tin bao gồm nhiều thể loại, mỗi thể loại có những cách trình bày khác nhau nhưng cũng có những điểm chung là hầu hết các văn bản thông tin đều sử dụng các yếu tố hình thức đi kèm ngôn ngữ như sa pô, đề mục in đậm, số thứ tự, chú thích, kí hiệu, số liệu, tranh ảnh, sơ đồ, bảng biểu. Ngoài bố cục ba phần, văn bản thông tin thường được tổ chức theo các mô hình như: nguyên nhân và kết quả, nguyên nhân và ảnh hưởng, trật tự thời gian, so sánh và phân loại, vấn đề và giải pháp.

văn bản thông tin có tính ứng dụng cao vì cung cấp thông tin liên quan đến đời sống tự nhiên, xã hội và con người, những vấn đề được đề cập trong văn bản thông tin có ý nghĩa thiết thực nhằm giải thích, hướng dẫn, giới thiệu một sự vật, hiện tượng nào đó phục vụ cuộc sống, con người và cộng đồng. Vì vậy, phát triển năng lực đọc hiểu văn bản thông tin cho học sinh giúp các em giải quyết tốt các vấn đề đặt ra trong cuộc sống hàng ngày.

2.3. Nội dung dạy học và các yêu cầu cần đạt về đọc hiểu văn bản thông tin trong chương trình Ngữ văn THCS 2018 và SGK mới

Lớp	Nội dung dạy học	Yêu cầu cần đạt		
		Đọc hiểu nội dung	Đọc hiểu hình thức	Liên hệ, so sánh, kết nối
Lớp 6	văn bản thuyết minh thuật lại một sự kiện, biên bản ghi	- Nhận biết được các chi tiết trong văn bản; chỉ ra được mối liên hệ giữa các chi tiết, dữ	- Nhận biết và hiểu được tác dụng của nhan đề, sa pô, đề mục, chữ đậm, số thứ tự và dấu đầu dòng trong văn bản.	- Nhận biết được vai trò của các phương tiện giao tiếp phi ngôn ngữ (hình ảnh, số liệu,...).

	chép về một vụ việc hay một cuộc họp, hội thảo.	liệu với thông tin cơ bản của văn bản. - Tóm tắt được các ý chính của mỗi đoạn trong một văn bản thông tin có nhiều đoạn.	- Nhận biết được văn bản thuật lại một sự kiện, nêu được mối quan hệ giữa đặc điểm văn bản với mục đích của nó. - Nhận biết được cách triển khai văn bản thông tin theo trật tự thời gian và theo quan hệ nhân quả.	- Chỉ ra được những vấn đề đặt ra trong văn bản có liên quan đến suy nghĩ và hành động của bản thân.
Lớp 7	Văn bản thuyết minh giải thích một quy tắc hay luật lệ trong một trò chơi hay hoạt động. Văn bản tường trình, văn bản tóm tắt.	- Nhận biết được thông tin cơ bản của văn bản. - Nhận biết được vai trò của các chi tiết trong việc thể hiện thông tin cơ bản của văn bản.	- Nhận biết được đặc điểm văn bản giới thiệu một quy tắc hoặc luật lệ trong trò chơi hay hoạt động, chỉ ra được mối quan hệ giữa đặc điểm văn bản với mục đích của nó. - Nhận biết và hiểu được tác dụng của ghi chú, tài liệu tham khảo trong văn bản thông tin. - Nhận biết được cách triển khai các ý tưởng và thông tin trong văn bản (chẳng hạn theo trật tự thời gian, quan hệ nhân quả, mức độ quan trọng, hoặc các đối tượng được phân loại).	- Nhận biết được tác dụng biểu đạt của một kiểu phương tiện phi ngôn ngữ trong một văn bản in hoặc văn bản điện tử. - Nêu được những trải nghiệm trong cuộc sống đã giúp bản thân hiểu hơn các ý tưởng hay vấn đề đặt ra trong văn bản.
Lớp 8	Văn bản thuyết minh giải thích 1 hiện tượng tự nhiên, văn bản kiến nghị, bài giới thiệu 1 cuốn sách.	- Phân tích được thông tin cơ bản của văn bản. - Phân tích được vai trò của các chi tiết trong việc thể hiện thông tin cơ bản của văn bản.	- Nhận biết và phân tích được đặc điểm của một số kiểu văn bản thông tin: văn bản giải thích một hiện tượng tự nhiên; văn bản giới thiệu một cuốn sách hoặc bộ phim đã xem; chỉ ra được mối quan hệ giữa đặc điểm văn bản với mục đích của nó.	- Liên hệ được thông tin trong văn bản với những vấn đề của xã hội đương đại. - Đánh giá được hiệu quả biểu đạt của một kiểu phương tiện phi ngôn ngữ trong một văn bản cụ thể.

			- Nhận biết và phân tích được cách trình bày thông tin trong văn bản như theo trật tự thời gian, quan hệ nhân quả, mức độ quan trọng của đối tượng hoặc cách so sánh và đối chiếu.	
Lớp 9	văn bản giải thích 1 hiện tượng xã hội; văn bản thuyết minh 1 danh lam thắng cảnh hay 1 di tích lịch sử; văn bản quảng cáo, tờ rơi.	- Phân tích được thông tin cơ bản của văn bản; giải thích được ý nghĩa của nhan đề trong việc thể hiện thông tin cơ bản của văn bản. - Đánh giá được vai trò của các chi tiết quan trọng trong văn bản.	- Nhận biết và phân tích được đặc điểm của văn bản giới thiệu một danh lam thắng cảnh hoặc di tích lịch sử, bài phỏng vấn; chỉ ra được mối quan hệ giữa đặc điểm văn bản với mục đích của nó. - Nhận biết và phân tích được tác dụng của cách trình bày thông tin trong văn bản như: trật tự thời gian, quan hệ nhân quả, các đối tượng phân loại, so sánh và đối chiếu,...	- Nhận biết và phân tích được quan hệ giữa phương tiện ngôn ngữ và phương tiện phi ngôn ngữ (như đồ thị, sơ đồ) dùng để biểu đạt thông tin trong văn bản. - Liên hệ, vận dụng được những điều đã đọc từ văn bản để giải quyết một vấn đề trong cuộc sống.

Nguồn: Bộ Giáo dục và Đào tạo năm năm 2018 [1; tr.42,46,51,58]

Quan sát bảng tổng hợp trên cho thấy nội dung dạy học và yêu cầu cần đạt về đọc hiểu văn bản thông tin trong chương trình Ngữ văn THCS có tính tích hợp và tính ứng dụng cao, tập trung vào phát triển phẩm chất, năng lực người học, về những vấn đề quan trọng cần thiết cho cuộc sống đang diễn ra xung quanh chúng ta.

Các văn bản thông tin được tuyển chọn trong cả ba bộ sách giáo khoa Ngữ văn THCS [3][5][7] đều có dung lượng vừa phải, nội dung gần gũi với đời sống và tâm lí lứa tuổi học sinh, là những ngữ liệu phù hợp đáp ứng tốt yêu cầu dạy học phát triển năng lực học sinh được quy định trong chương trình.

2.4. Các nguyên tắc dạy học phát triển năng lực đọc hiểu văn bản thông tin cho học sinh trong môn Ngữ văn ở THCS

2.4.1. Tổ chức các hoạt động đọc hiểu phải đảm bảo đặc trưng của loại văn bản thông tin

Dạy học văn bản thông tin, học sinh cần chú ý khai thác các yếu tố hình thức của văn bản và vai trò tác dụng của chúng trong việc thể hiện nội dung thông tin. Các yếu tố hình thức thường thấy của văn bản thông tin như nhan đề, sa pô, các đề mục, các chữ in đậm, các

kí hiệu, sơ đồ, bảng biểu, hình ảnh, số liệu... Chẳng hạn dạy văn bản thuật lại sự kiện lịch sử “Hồ Chí Minh và Tuyên ngôn Độc lập” [5; tr.90-93]; văn bản “Thiên nhiên - Mẹ của muôn loài” [7; tr.85-86]; văn bản “Trái đất - cái nôi của sự sống” [3; tr.78-80]. Giáo viên cần hướng dẫn học sinh tìm hiểu mục đích của văn bản, thông tin chính của văn bản; nhận biết các yếu tố hình thức của văn bản và tác dụng của chúng trong việc trình bày thông tin. Thực chất là trả lời các câu hỏi: Nhan đề văn bản cho em biết các thông tin gì? Em hiểu Sapo trong văn bản thông tin là gì và chỉ ra Sa pô của văn bản em đang đọc? Các tiêu đề nhỏ được in đậm trong văn bản có tác dụng gì? Văn bản sử dụng các hình ảnh, sơ đồ biểu bảng nào? Nêu tác dụng của chúng?... Kết quả là khi đọc văn bản thông tin như đọc sách, báo, tạp chí, học sinh biết cách đọc, có kĩ năng khai thác và tiếp nhận thông tin từ các yếu tố hình thức của loại văn bản này.

Dạy học đọc hiểu văn bản thông tin, giáo viên cần dạy cho học sinh học sinh nhận biết được các vấn đề có tính thời sự trong đời sống xã hội, hướng suy nghĩ và hành động của các em vào những vấn đề gần gũi mà các em có thể đối mặt hàng ngày.

2.4.2. Căn cứ vào các yêu cầu cần đạt về đọc hiểu văn bản thông tin trong chương trình Ngữ văn THCS để thiết kế mục tiêu bài học, tổ chức các hoạt động học tập và kiểm tra đánh giá

Giáo viên bám sát yêu cầu cần đạt trong chương trình Ngữ văn THCS để thiết kế Kế hoạch bài dạy (giáo án), nghĩa là giáo viên không nên lệ thuộc hoàn toàn vào sách giáo khoa khi dạy học văn bản thông tin.

Căn cứ vào yêu cầu cần đạt, giáo viên tổ chức, hướng dẫn học sinh các hoạt động học tập với các hình thức đa dạng, phong phú, có sức hấp dẫn phù hợp với đặc trưng kiểu, loại văn bản và nội dung bài học, phù hợp với trình độ học sinh và điều kiện trường, lớp của địa phương.

Căn cứ vào yêu cầu cần đạt, giáo viên khơi gợi, khuyến khích học sinh tham gia một cách tích cực, chủ động, sáng tạo vào quá trình khám phá, phát hiện, đề xuất và lĩnh hội kiến thức: chú ý khai thác vốn kiến thức từ những trải nghiệm của học sinh; vận dụng kiến thức đọc hiểu văn bản thông tin ở các lớp dưới để chiếm lĩnh kiến thức mới và giải quyết các vấn đề của đời sống; hướng dẫn học sinh thực hiện các câu hỏi, bài tập để rèn kĩ năng đọc hiểu văn bản thông tin; tạo niềm vui, hứng thú học tập cho học sinh tích cực tìm đọc các văn bản thông tin mở rộng ngoài sách giáo khoa.

Căn cứ vào yêu cầu cần đạt, giáo viên sử dụng các phương pháp (PP), hình thức tổ chức dạy học phát huy tính tích cực, tự giác học tập của học sinh; kết hợp giữa học tập cá thể với học tập hợp tác, học theo dự án, học sinh làm việc theo nhóm nhỏ để rèn luyện các kĩ năng giao tiếp và hợp tác, kĩ năng vận dụng kiến thức để giải quyết vấn đề, kĩ năng thực hành gắn nội dung bài học với thực tiễn cuộc sống. Chú trọng sử dụng các phương tiện dạy học và công nghệ thông tin để nâng cao hiệu quả dạy học đọc hiểu văn bản thông tin.

Đánh giá năng lực đọc hiểu văn bản thông tin của học sinh thực chất là xem xét mức độ đạt được của học sinh so với mục tiêu, yêu cầu đề ra trong chương trình. Vì thế, phải căn cứ vào yêu cầu cần đạt về kiến thức, kĩ năng được quy định trong chương trình để thiết kế và sử dụng các câu hỏi, bài tập yêu cầu học sinh vận dụng kiến thức đã học, kĩ năng đọc vào

bối cảnh mới, “văn bản mới tránh dùng lại các văn bản đã học trong SGK làm ngữ liệu xây dựng các đề kiểm tra đọc hiểu và viết để đánh giá chính xác năng lực học sinh” [2,tr.2], tạo điều kiện cho học sinh khám phá những tri thức mới, đề xuất ý tưởng và tạo ra sản phẩm mới, huy động được vốn sống vào quá trình đọc hiểu văn bản, khắc phục tình trạng học sinh chỉ học thuộc bài hoặc sao chép nội dung tài liệu có sẵn.

2.4.3. Đảm bảo học sinh được tiếp cận nguồn văn bản thông tin đa dạng phù hợp với trình độ, tâm lí lứa tuổi học sinh THCS

Văn bản thông tin được dạy học ở bậc THCS đa dạng về thể loại như chúng tôi đã nêu trong bảng tổng hợp trên. Để đáp ứng yêu cầu phát triển năng lực đọc hiểu văn bản theo đặc trưng thể loại cho học sinh, chương trình Ngữ văn 2018 quy định: ngoài các văn bản được dạy học trong sách giáo khoa, học sinh ở mỗi khối/lớp phải đọc được tối thiểu 18 văn bản thông tin (bao gồm cả văn bản được hướng dẫn đọc trên mạng Internet) có kiểu văn bản và độ dài tương đương với các văn bản đã đọc. Do chương trình xây dựng theo hướng mở như vậy nên đòi hỏi cả giáo viên và học sinh phải chủ động, sáng tạo trong việc tìm kiếm, lựa chọn các văn bản thông tin mới cho học sinh đọc mở rộng không lặp lại các văn bản quen thuộc đã học trong nhà trường, đồng thời hướng dẫn học sinh cách đọc và kiểm tra đánh giá kết quả tự học của học sinh.

2.5. Các biện pháp dạy học phát triển năng lực đọc hiểu văn bản thông tin cho học sinh đáp ứng chương trình môn Ngữ văn ở THCS

2.5.1. Tổ chức cho học sinh nhận biết thông tin cơ bản và cách triển khai thông tin trong văn bản

Dựa vào các yếu tố hình thức của văn bản thông tin và các câu hỏi, chỉ dẫn đọc trong bài đọc để nhận biết thông tin chính của văn bản

Văn bản thông tin như đã nói bao gồm nhiều thể loại, mỗi thể loại có những cách trình bày khác nhau nhưng cũng có những điểm chung. Hầu hết các văn bản thông tin đều sử dụng các hình thức tổ chức gồm nhiều yếu tố như *nhân đề, sa pô, đề mục, chữ in đậm, số thứ tự, hình ảnh, số liệu, chú thích, ngôn ngữ...* giúp làm nổi bật thông tin quan trọng trong văn bản. Theo chúng tôi, các thành phần này có vai trò, tác dụng như sau:

Bảng 1. Vai trò, tác dụng của các thành phần trong văn bản thông tin

Các yếu tố hình thức của văn bản thông tin	Vai trò, tác dụng
Nhan đề/tiêu đề văn bản	Giúp người đọc hiểu chủ đề của văn bản, ước đoán được nội dung chính của văn bản.
Sa pô (sapo)	- Sapo là tiêu đề phụ (Secondary title) giới thiệu tóm tắt nội dung bài viết. - Trong một bài viết, sa pô nằm dưới tiêu đề và trên đầu bài viết, thường được in đậm nhằm thu hút người đọc.

Tiêu đề từng chương, phần	Nhận diện được các nội dung trọng tâm của văn bản. Ước đoán được nội dung của từng chương, phần trong văn bản.
Đề mục/tiêu đề các mục nhỏ trong chương, phần	- Hiểu được nội dung của từng tiêu mục/mục nhỏ. - Dễ dàng tìm kiếm thông tin và bao quát được các phần của văn bản.
Kiểu chữ (chữ in đậm, in nghiêng), cỡ chữ	Hiểu đây là từ ngữ quan trọng, cần chú ý.
Số thứ tự và dấu đầu dòng trong văn bản	Nhận biết hệ thống ý được trình bày và mối liên quan giữa chúng.
Hình ảnh	Dễ hình dung, tưởng tượng về nội dung thông tin.
Số liệu	cung cấp thông tin chính xác, khách quan.
Chú thích trong văn bản	Giúp hiểu rõ điều gì được trình bày trong văn bản.
Ngôn ngữ	Đơn nghĩa, chính xác.

Bằng hệ thống câu hỏi và các chỉ dẫn đọc, giáo viên hướng dẫn học sinh nhận biết các yếu tố hình thức của văn bản thông tin, làm rõ nội dung thông tin trong văn bản, rèn cho học sinh kỹ năng đọc văn bản thông tin trong sách, báo, tạp chí (trên giấy hay trên mạng Internet), giúp các em biết cách đọc thông tin, biết khai thác thông tin từ các yếu tố hình thức của kiểu, loại văn bản này.

Hướng dẫn học sinh dựa vào cách sắp xếp các yếu tố hình thức của văn bản để nhận biết, lí giải cách triển khai thông tin trong văn bản

Văn bản thông tin có thể phân chia thành nhiều loại nhỏ theo các tiêu chí: tính chất của thông tin, cách triển khai thông tin, cấu trúc văn bản. Cách triển khai văn bản thông tin thực chất là cách sắp xếp các phần trong cấu trúc của văn bản theo một trình tự phù hợp với nội dung thông tin và mục đích của việc truyền tải thông tin. Theo yêu cầu của chương trình Ngữ văn 2018, ở lớp 6 và lớp 7 giáo viên chỉ cần dạy cho học sinh nhận biết được 2 cách triển khai thông tin trong văn bản thông tin: theo trật tự thời gian và theo quan hệ nhân quả. Cách triển khai theo trật tự thời gian thường được áp dụng với văn bản thông tin thuật lại một sự kiện. Cách triển khai theo quan hệ nhân quả có thể được dùng ở nhiều loại văn bản thông tin, có đặc điểm: nguyên nhân được nêu trước, sau đó là kết quả, tất cả tạo thành một chuỗi liên tục. Ngoài ra, dựa vào các phương tiện liên kết trong văn bản thông tin, đặc biệt là các từ và câu nối để nhận ra cách triển khai thông tin qua các phần trong cấu trúc của văn bản.

2.5.2. Tổ chức cho học sinh lí giải được tác dụng của việc sử dụng các phương tiện giao tiếp phi ngôn ngữ trong văn bản thông tin

Không có văn bản nào từ đầu đến cuối chỉ sử dụng một phương thức biểu đạt. Văn bản thông tin cũng vậy, để cung cấp thông tin chính xác, khách quan, ấn tượng về tự nhiên, xã hội, con người văn bản thông tin sử dụng kết hợp phương tiện giao tiếp ngôn ngữ và các phương tiện phi ngôn ngữ như hình ảnh, sơ đồ, số thứ tự và dấu đầu dòng trong văn bản... Thực chất, văn bản đa phương thức chủ yếu gắn với văn bản thông tin, đa phương thức được xác định là một hình thức cấu tạo đặc thù của văn bản thông tin trong thời đại truyền thông đa phương tiện.

Khi tổ chức cho học sinh đọc hiểu văn bản thông tin (bao gồm cả văn bản được hướng dẫn đọc trên mạng Internet), giáo viên chú ý hướng dẫn học sinh nhận biết các yếu tố phi ngôn ngữ được sử dụng như thế nào trong văn bản? Chỉ ra tác dụng của chúng trong việc cung cấp thông tin.

2.5.3. Khích lệ học sinh phát biểu về những vấn đề đặt ra trong văn bản thông tin tác động đến suy nghĩ và hành động của bản thân

Theo lí thuyết giao tiếp ngôn ngữ, văn bản không đơn thuần chỉ nhằm mục đích thông tin mà chủ yếu là quá trình tác động đối với người đọc về nhận thức, tư tưởng, thẩm mỹ và hành động. Trong mối liên hệ giữa thông tin và tác động thì thông tin là phương tiện của tác động, còn tác động là mục đích của thông tin. Không có văn bản nào hay nói chính xác hơn là rất ít văn bản chỉ nhằm mục đích thông tin, mà thường là qua thông tin nhằm để giải thích, chia sẻ, biện minh hoặc làm thay đổi nhận thức, hành vi, thái độ... Vì vậy, khi dạy đọc hiểu văn bản thông tin ở THCS giáo viên chú ý không chỉ tổ chức cho học sinh khai thác, nắm bắt nội dung thông tin chính của văn bản, mà còn cần chú ý tới cả việc văn bản cung cấp thông tin đó để làm gì? Nhằm mục đích gì? Vấn đề đặt ra trong văn bản tác động đến suy nghĩ và hành động của em như thế nào?

Hình thức thực hiện: giáo viên có thể phát phiếu học tập cho học sinh trả lời câu hỏi vào phiếu và nộp cho giáo viên hoặc thảo luận - vấn đáp theo hình thức cặp đôi 1 học sinh nêu câu hỏi và 1 học sinh trả lời. Sau đó các cặp đôi có thể đưa ra 1 vài nhận xét và bổ sung cho phần trả lời câu hỏi.

2.5.4. Hướng dẫn cho học sinh rút ra cách đọc văn bản thông tin

Hướng dẫn học sinh rút ra cách đọc văn bản thông tin sau mỗi bài học đọc là việc làm cần thiết và quan trọng nhằm phát triển kĩ năng tự đọc văn bản của học sinh tiến dần đến mục tiêu học sinh trở thành một người đọc độc lập. Chương trình GDPT môn Ngữ văn 2018 và sách giáo khoa mới được biên soạn theo định hướng phát triển phẩm chất, năng lực người học. Thông qua các hoạt động đọc - viết - nói và nghe, hệ thống văn bản được kết nối chặt chẽ trên trục kiểu, loại văn bản và chủ đề. chương trình, sách giáo khoa Ngữ văn mới đặc biệt chú trọng mục tiêu phát triển hứng thú, thói quen, kĩ năng tự đọc sách của học sinh vì vậy, phần đọc trong mỗi bài học trong sách Ngữ văn bao gồm 4 văn bản trong đó 2 văn bản đầu đảm nhận vai trò chính là tập trung hình thành và phát triển kĩ năng đọc hiểu văn bản theo thể loại. văn bản 3 là thực hành đọc, văn bản 4 là đọc mở rộng. Bốn văn bản đọc của mỗi bài học trong sách giáo khoa đều nhằm trang bị cho học sinh kiến thức và kĩ năng đọc hiểu văn bản theo đặc trưng thể loại. Sau khi học sinh học đọc 2 văn bản đầu ở mỗi bài học, giáo viên yêu cầu học sinh rút ra cách đọc văn bản thông tin. Giáo viên định hướng, dẫn dắt giúp học sinh rút ra một vài cách đọc văn bản thông tin:

Cách đọc thứ 1

Nhận biết và lí giải vai trò của các yếu tố hình thức trong văn bản thông tin như nhan đề, sa pô, đề mục, chữ in đậm, số thứ tự, hình ảnh, số liệu, chú thích, ngôn ngữ trong văn bản.
Tìm ra cách thức tổ chức thông tin trong văn bản

Dựa vào trình tự triển khai thông tin (kết cấu đặc trưng) của văn bản để đọc và nhận ra các ý chính/thông tin nổi bật của văn bản.

Nghiên cứu tranh, ảnh, biểu đồ, chú thích trong văn bản (nếu có) và kết nối thông tin từ các phương tiện này với thông tin ở kênh chữ trong văn bản.

Người đọc diễn giải/phát biểu lại các thông tin chính mà văn bản cung cấp bằng ngôn ngữ của bản thân/tóm tắt nội dung của văn bản.

Cách đọc thứ 2

Nhận biết kiểu kết cấu đặc trưng của văn bản thông tin: nguyên nhân - kết quả; theo trình tự thời gian.

Tìm ra cách tổ chức nội dung thông tin của văn bản

Dựa vào cấu trúc tổ chức các phần, đoạn trong văn bản để tìm ra thông tin cần thiết.

Người đọc diễn giải/phát biểu lại các thông tin chính mà văn bản cung cấp bằng ngôn ngữ của bản thân/tóm tắt nội dung của văn bản.

Như vậy, văn bản thông tin có những đặc điểm riêng về nội dung, hình thức, ngôn ngữ cũng như cách thức tổ chức trình bày thông tin. Chính những yếu tố này đã tạo nên sự khác biệt của văn bản thông tin và làm cho việc đọc văn bản thông tin cũng có những điểm riêng đặc thù khác với việc đọc văn bản văn học và văn bản nghị luận.

Sau khi học sinh đã rút ra và ghi nhớ cách đọc văn bản thông tin, giáo viên yêu cầu học sinh mở rộng phạm vi đọc và rèn luyện những kỹ năng đọc thông qua việc đọc những văn bản mới trên mạng Internet, đồng thời chia sẻ những điều đã đọc được từ văn bản mới với thầy/cô và các bạn trong nhóm/lớp, vận dụng những tri thức đã học được trong văn bản để giải quyết những tình huống em gặp trong đời sống.

3. KẾT LUẬN

Có năng lực đọc hiểu văn bản thông tin sẽ giúp học sinh giỏi năng lực giao tiếp và giải quyết các vấn đề hiệu quả. Việc nghiên cứu khái niệm, đặc trưng của văn bản thông tin, nội dung dạy học và các yêu cầu cần đạt về đọc hiểu văn bản thông tin và các lý thuyết giáo dục hiện đại được vận dụng trong chương trình, sách giáo khoa Ngữ văn THCS 2018 là cơ sở để tác giả đề xuất các nguyên tắc, biện pháp dạy học phát triển năng lực đọc hiểu văn bản thông tin cho học sinh THCS ngõ hầu giúp giáo viên và học sinh khắc phục được những khó khăn, lúng túng trong những năm đầu thực hiện chương trình, sách giáo khoa mới, phát triển năng lực đọc hiểu văn bản thông tin cho học sinh, nâng cao chất lượng dạy học môn Ngữ văn ở trường phổ thông.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông môn Ngữ văn ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26 tháng 12 năm 2018 của Bộ Trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo*, Hà Nội.
- [2] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2022), *Công văn số 3175/BGDĐT-GDTrH ngày 22 tháng 7 năm 2022 của Bộ Trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo về việc Hướng dẫn đổi mới phương pháp dạy học và kiểm tra, đánh giá môn Ngữ văn ở trường phổ thông*.

- [3] Bùi Mạnh Hùng (Tổng chủ biên), Nguyễn Thị Ngân Hoa (Chủ biên), Nguyễn Linh Chi, Nguyễn Thị Mai Liên, Lê Trà My, Lê Thị Minh Nguyệt, Nguyễn Thị Nương, Nguyễn Thị Hải Phương (2021), *Ngữ văn 6*, Bộ Kết nối tri thức với Cuộc sống, Nxb. Giáo dục, Hà Nội.
- [4] Vũ Thị Thu Hương (9/2019), Văn bản thông tin và vấn đề phát triển năng lực dạy học hiểu văn bản thông tin cho giáo viên Ngữ văn trung học, *Tạp chí Giáo dục*, số 416, tr.25-29.
- [5] Nguyễn Minh Thuyết (Tổng chủ biên), Đỗ Ngọc Thống (Chủ biên), Lê Thị Tuyết Hạnh, Phạm Thị Thu Hiền, Nguyễn Văn Lộc (2021), *Ngữ văn 6* (Bộ Cánh Diều), Nxb. Đại học sư phạm TP Hồ Chí Minh, Thành phố Hồ Chí Minh.
- [6] Đỗ Ngọc Thống (tổng chủ biên), Phạm Thị Thu Hiền (chủ biên), Bùi Minh Đức, Đỗ Thu Hà, Lê Thị Minh Nguyệt (2018), *Dạy học phát triển năng lực môn Ngữ văn THCS*, Nxb. Đại học Sư phạm Hà Nội, Hà Nội.
- [7] Nguyễn Thị Hồng Nam, Nguyễn Việt Hùng (Đồng chủ biên) (2021), *Ngữ văn 6* bộ Chân trời sáng tạo, Nxb. Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.

DEVELOPING STUDENTS' ABILITY TO READ AND UNDERSTAND INFORMATIONAL TEXTS IN TEACHING MIDDLE SCHOOL LITERATURE

Le Thi Phuong

ABSTRACT

The concept of informational text has only appeared in the general education curriculum of Literature in 2018, is a very popular type of text in social life and has an important position in the organized high school. teaching at all three levels of learning according to the principle of concentricity and enhancement. On the basis of researching concepts, characteristics of informational texts, teaching content and requirements for reading comprehension of informational texts, modern educational theories are applied in Chinese educational programs. In elementary school in 2018, the article proposes principles and teaching methods to develop students' reading comprehension of informational texts. The research results of the article contribute to solving the difficulties and confusion of teachers and students in the first years of implementing new programs and textbooks with the orientation of developing the ability to read and understand informational texts for students. students, improving the quality of English language teaching in schools.

Keywords: *Reading comprehension development, informational texts, teaching Literature.*

* Ngày nộp bài: 8/2/2023; Ngày gửi phản biện: 9/2/2023; Ngày duyệt đăng: 28/2/2023